

KAMU TERCİHİ BİR GİRİŞ

Eamonn Butler

Çeviren: Kubilay Atlay

facebook.com/SerbestKitaplar

twitter.com/SerbestKitaplar

instagram.com/serbest_kitaplar

pinterest.com/SerbestKitaplar

issuu.com/serbestkitaplar

goodreads.com

Eamonn Butler

Kamu Tercih

Bir Giriş

Public Choice: A Primer

Çeviren: Kubilay Atlay

Editör: Prof. Dr. Bican Şahin

Serbest Kitaplar: 31

ISBN 13: 978-625-99421-3-1

1. Baskı: Kasım, 2023

Copyright © 2023, Serbest Kitaplar

Copyright ©2022, Institute of Economic Affairs (IEA)

Türkçe çeviri Copyright © 2023, Kubilay Atlay

Bu eser Institute of Economic Affairs'ın (IEA) izniyle yayınlanmıştır.

This translation is published with the permission from the Institute of Economic Affairs.

Bu eser Institute of Economic Affairs'ın desteği ve Özgürlük Araştırmaları Derneği'nin katkılarıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmadaki görüşler yazara aittir. Özgürlük Araştırmaları Derneği ve Institute of Economic Affairs'ın görüşlerini yansıtmaz.

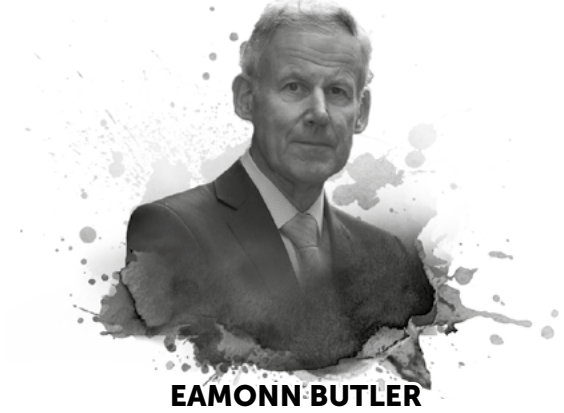
Kapak Tasarımı: Feyza Yangın

Sayfa Tasarımı: Serbest Kitaplar

Baskı: Tarcan Matbaası

Adres: İvedik Cad. No: 253, Yenimahalle, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 • Sertifika No: 47663

Eamonn Butler, dünyanın önde gelen politika düşünce kuruluşlarından biri olan Adam Smith Enstitüsü'nün Direktörüdür. Ekonomi ve psikoloji derecelerine, felsefe alanında doktora derecesine ve fahri DLitt derecesine sahiptir. Adam Smith Enstitüsü'nün kurucu ortağı olmak için Birleşik Krallık'a dönmeye önce 1970'lerde Washington'da ABD Temsilciler Meclisi için çalışmış ve Hillsdale College'da felsefe dersleri vermiştir. Butler, Valley Forge'da Özgürlükler Vakfı'nın Özgürlük Madalyası'nı ve Birleşik Krallık Ulusal Özgür Girişim Ödülü'nü kazanmış; Anthem Film Festivali'nde *Magna Carta'nın Sırları* adlı filmi ödül almış ve *Foundations of a Free Society* adlı kitabı ise Fisher Ödülü'ne layık görülmüştür.

Eamonn Butler'ın diğer kitapları, öncü iktisatçılar Adam Smith, Milton Friedman, F. A. Hayek ve Ludwig von Mises'e giriş niteliğindedir. Ayrıca klasik liberalizm, kamu tercihi, kapitalizm, demokrasi, ticaret, Avusturya Ekonomi Okulu ve büyük liberal düşünürlerin yanı sıra *The Condensed Wealth of Nations* ve *The Best Book on the Market* hakkında da kitapçıklar yayınladı. *Forty Centuries of Wage* ve *Price Controls* kitaplarının da yazarı olmakla beraber IQ üzerine bir dizi kitabın ortak yazarıdır. Yazar ayrıca yazılı basın, yayıncılık ve sosyal medyada sık sık katkıda bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KUBİLAY ATLAY

1981 Burdur doğumlu olan Kubilay Atlay 2004 yılında ODTÜ İşletme bölümünden lisans, 2015 yılında Swansea Üniversitesinden Deniz Hukuku Yüksek Lisans diplomalarını almıştır. Çeşitli dergilerde ifade hürriyeti, serbest piyasa ve özel mülkiyet üzerine yazı ve çevirileri yayınlanmıştır. Evli ve 2 çocuk babasıdır.

TEŞEKKÜRLER	11
ÇEVİRMENİN TAKDİMİ	13
ÖNSÖZ	15
ÖZET	19
1. KAMU TERCİHİ NEDİR?	22
Neden Ekonomiyi Kullanır?	22
Ekonomiyi Politikaya Uygulamak	23
Ana Akım Düşünceye Karşı Kamu Tercihinin İtirazı	25
Şahsi Çıkarlar mı Kamu Yararı mı?	27
Oylamanın Matematiği	29
Oyların Peşine Düşmek	30
Kamu Tercihinin Gücü	31
2. KAMU TERCİHİ BİYOGRAFİSİ	32
Modern Kamu Tercihinin Öncülleri	33
Modern Kamu Tercihini Düşünürleri	34
Buchanan ve Tullock	36
Okullar ve Ödüller	36
Çıkar Gruplarının Gücü	37
Bürokrasi ve Regülasyon	38
Yakın Tarihteki Yeniden Değerlendirmeler	39

Yeni Yaklaşımlar	40
3. DEVLETE KİMİN İHTİYACI VARDIR?	43
Karar Vermenin Maliyetleri	45
Dengeyi Bulmak	46
Devletin Başarısızlığı	47
Kamu Mallarının Bölünemezliği	48
Büyüme Baskısı	49
Seçim ve Sonuç Arasında Doğrudan Bir Bağ Olmaması	50
4. NASIL SEÇİM KAZANILIR?	52
Gerçek Hayatta Seçim Paradoksları	52
Diğer Seçim Sistemleri	54
Cehaletin Mantıklılığı	55
Oy Verme Motivasyonu	56
Merkeze Sürüklenme	57
Mantıklı Seçmen Miti	59
5. AZINLIKLARIN TİRANLIĞI	61
Konsantre ve Dağınık Çıkarlar	62
Çıkar Grubu Politikaları	63
Sistemsel Sorunlar	64
Koalisyon Kurmak	65
Koalisyonların Hareket Tarzı	66
Koalisyonlardan Oy Alışverişine	67
6. SEÇMEN PAZARI: LOGROLLING	69
Örtülü ve Açık <i>Logrolling</i>	69

<i>Logrolling</i> 'in Yaygınlığı	71
Yasamada <i>Logrolling</i>	73
<i>Logrolling</i> 'in Sonuçları	74
<i>Logrolling</i> 'le İlgili Diğer Problemler	75
<i>Logrolling</i> 'i Kontrol Altında Tutmak	76
7. SİYASİ KAZANÇLAR: RANT ARAYIŞI	78
Rant Arayışının Cazibesi	79
Maliyetler ve Çarpıtmalar	81
Maliyet Muhasebesi	82
Siyasi Maliyetler	83
8. SİYASETÇİLER İÇİN HESAP VAKTİ	85
Yasa Koyucular ve Biz	85
Siyasetçilerin siyasi gelirleri	87
Oy Güdüsünün Tehlikeleri	88
Liderlerimizi Dizginlemek	89
9. BÜROKRATLARI MOTİVE ETMEK	92
Memurlar ve Bütçeler	94
Bürokratik Gücün Kaynakları	95
Bürokrasiyi Dizginlemek	96
Daha Güncel Sorunlar	97
10. ANAYASALARIN ROLÜ	99
Karar Vermenin Maliyeti	100
Anayasanın İçeriği	102
Buchanan'ın Mali Anayasası	103

Federalizm	105
Problemler ve Prensipler	106
11. KAZANIMLAR VE SORUNLAR	108
Bazı Kazanımlar	108
Kişisel Çıkar'a İlişkin Bir Sorun	110
Anayasal Meseleler	111
Kişisel Çıkarıcı Bir Kamu Tercihi	113
12. GÜNCEL VE GELECEK UFUKLAR	115
Eski Fikirlerin Yeniden Değerlendirilmesi	117
İkinci Nesil Tartışmalar	118
Üçüncü Nesil Sınırlar	120
Oyun Teorisi	120
Gelecekteki Potansiyel	122
SÖZLÜK	124
KAMU TERCİHİ ZAMAN ÇİZELGESİ	128
İLERİ OKUMALAR	132

TEŞEKKÜRLER

Tavsiye ve katkıları için John Meadowcroft ve Charles K. Rowley'e; taslak metin hakkındaki yararlı yorumları için Madsen Pirie, Sally Thompson ve Rachel Moran'a teşekkürler.

ÇEVİRMENİN TAKDİMİ

TÜRKİYE'DE İYİ KÖTÜ İLERLEYEN BİR SOSYAL GÜVEN-
lik sistemi varken 90'larda Süleyman Demirel bir
seçim vaadini yerine getirerek 40 yaşındaki insan-
ların emekli olmasını sağlayan bir kanun çıkarttı ve sosyal
güvenlik sistemini çökertti. 1999'da artık sürdürülemeyen
bu sistem kaldırıldı ve insanların ancak gerçekten yaşlanın-
ca yaşlılık maaşını almasını gerektiren bir yasa çıkartıldı.
Bu durum sonraki yıllarda 40 yaşını aşan ama kendilerinin
yaşlılık maaşını hakettiklerini düşünen insanları rahatsız
etti. Neyse ki ülkemiz bir demokrasiydi, örgütlenme hakkı
anayasal bir haktı ve seçimler yaklaşıyordu.

Emeklilikte yaşa takıldıklarını iddia eden bu insanlar
örgütlendiler. Tek bir amaçları vardı: emeklilik için yaşlan-
mayı beklemek istemiyorlardı. Kartlarını açık oynadılar.
2.5 milyon kişiydiler. Aileleriyle birlikte 5-6 milyon oyları
vardı ve talepleri netti. Talepleri oy birliğiyle kanunlaştı.
Dünyada başka örneği olmayan bir şekilde epey genç yaşta
emekli oldular. Ekseriyeti çalışmaya devam ediyor.

Siyasetçiler 5 milyon oydan, bu genç emekliler genç

emekli olmaktan memnundu. Tek kaybeden halktı, yani sizdiniz, bizdik. Önümüzdeki 50 yıl boyunca ödeyeceğimiz büyük bir yük sırtlanmak zorunda kaldık. Sırtlandığınız bu yükü anlamak, elinizde tuttuğunuz kitabı okumaktan geçiyor.

Kamu Tercihi: Bir Giriş, seçmenlerin, seçilenlerin, bürokratların ve lobicilerin kendi çıkarları peşinde kurdukları işbirliklerini, torba yasaları, imar değişikliklerini, plaka tahditlerini, vergi indirimlerini anlatmakla kalmıyor, enseyi karartmamak için de bir sebep sunuyor. Demokrasinin ürettiği bu arızı durumu yine demokrasi içinde engellemenin, hatta tersine döndürmenin sırlarını da içeriyor.

ÖNSÖZ

GEÇTİĞİMİZ HAFTA BRİTANYA BAŞBAKANI, PİYASA başarısızlığını tespit etmenin ve düzeltmenin hükümetin görevi olduğu görüşünü savunan iki önemli açıklama yaptı. Hükümetle ilgili bu bakış açısına yönelik birkaç önemli eleştiri bulunmaktadır. Avusturya (okulu) eleştirisi, piyasanın bir rekabet süreci olduğunu ve eğer tam rekabet yoksa, var olsaydı ortaya çıkacak sonucu bilemeyeceğimizi savunmaktadır. Dolayısıyla hükümet piyasa başarısızlığını düzeltemez, sadece rekabet sürecinin önüne diktiği engelleri kaldırabilir. Piyasa başarısızlığının dışsallıklardan kaynaklandığı varsayıldığında, bu dışsallıkların onlardan etkilenen insanlar için değerini keşfetmek için bir piyasaya ihtiyacımız olduğu da iddia edilebilir. Hükümet işi işten geçtikten sonra bu değeri kolayca tahmin edemez.

Mamafih kavramsal olarak anlaşılması en kolay eleştiri muhtemelen Kamu Tercihi ekolünden gelmektedir. Bir yere kadar, Kamu Tercihi ekonomisi basitçe piyasaları ana-

liz ederken yaptığımız varsayımların aynısını siyasi alanda ki insan davranışları hakkında da yapmamızı ister. Mesela, kendi çıkarını düşünen mal sahipleri karlarını maksimize etmeye çalışmasaydı tekeller ders kitaplarında tanımlanan sorunlara yol açmazdı; tüketiciler mevcut gelir düzeyleri için tüketimlerini maksimize etmeye çalışmasaydı karbon-dioksit çıktıkları bizi bu kadar endişelendirmezdi; bankalar devletin verdiği garantilerin sonucunda aldıkları riskleri artırmasalardı banka iflasları bizi endişelendirmezdi. Başka bir deyişle, eğer piyasada herkes kendi çıkarının peşinde koşmasaydı, piyasa başarısızlığı olarak adlandırılan durum Başbakanımızın ve diğerlerinin tanımladığı türden sorunlara yol açmazdı – gerçi muhtemelen başka sorunlara sebep olurdu.

Ancak eğer kişisel çıkar, piyasalarda bazılarının politikacıların düzeltmeye çalışması gereken sorunlara neden olduğuna inandığı belirli sonuçlara yol açıyorsa, aynı kişisel çıkar güçlerinin piyasa başarısızlığını 'düzeltmeye' çalışan siyasi sistemler içinde de var olduğunu varsaymamız gerekmez mi? Bunun farkına varıldığı anda, devlet müdahalesinin uygunluğuna ilişkin tartışmada bir 'oyun değiştirici' olacağı kesindir - artık hayırsever ve her şeyi bilen bir devletin piyasa sonuçlarını düzeltebileceğini varsayamayız. Devlet kararlarının kendileri de politikacıların, seçmenlerin, bürokratların, regülatörlerin ve benzerlerinin kişisel çıkarlarından etkilenecektir. Bir seçim bölgesindeki seçmenlerin, diğer seçim bölgelerindeki sağlık hizmetlerinin iyileştirilebilmesi için kendi hastanelerinin kapatılmasını desteklemek üzere gösteri yaptıklarını ne zaman gördünüz?

Siyasi sistemde işleyen bu kişisel çıkar, devletin kullanabildiği kaba kuvvetinin olması ve doğrudan rekabetçi bir

sürece tabi olmaması nedeniyle 'piyasa başarısızlığından' çok daha ciddi olabilen 'devlet başarısızlığına' yol açacaktır. Temsili bir demokraside, bir azınlığın kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, çoğunluğun zararına olabilecek kararların alınmasına yol açabilir. Örneğin, Birleşik Krallık parlamentosunun İskoç üyeleri ve Heathrow havaalanı çevresinin temsilcilerinin, meclis çoğunluğunun nasıl bir araya getirileceğini belirlemedeki önemli rolleri nedeniyle son yıllarda muazzam bir güce sahip oldukları söylenebilir.

Kamu Tercihi ekonomisi, selefim Arthur Seldon'ın o zamanlar Birleşik Krallık'ta "Politikacının Ekonomisi" olarak adlandırılan yaklaşımı ortaya atmasından bu yana uzun bir yol kat etmiştir. Bu alanda uzmanlaşmış pek çok üniversite kürsüsü ve bilimsel dergi bulunmaktadır. Tullock, Buchanan ve diğerlerinin çığır açan yayınları düşünce iklimini değiştirmede çok önemli olmuş olsa da (örneğin TV'deki Emret Bakanım ve Emret Başbakanım dizilerinin yaratıcılarını etkilemiştir), IEA'nın geniş bir kitlenin erişebileceği, disiplinin güncel bir özetini yayınlaması artık gereklidir.

Eamonn Butler'ın bu mükemmel giriş kitabı öğrenciler, öğretmenler ve kanaat önderleri için uygundur. Ayrıca, devletin eylemlerinin sınırlarını keşfetmek isteyecek kadar alçakgönüllü olan politikacılar ve düzenleyiciler için de yararlıdır. Bu kitap, siyasi sistem içerisinde kişisel çıkarların uygulanmasının devlet politikaları üzerindeki potansiyel etkilerini incelemekte; siyasi sistemlerin devlet eylemi ve kısıtlama arasında doğru dengeyi sağlayacak şekilde nasıl tasarlanabileceğini tartışmakta ve hükümetin karar alma mekanizmasının toplu eylemin arzu edildiği alanlarla nasıl sınırlandırılabilirliğini incelemektedir.

Kamuda ve daha iyi tasarlanmış siyasi sistemlerde daha fazla tevazu sahibi olabilmemiz için bu konuların daha iyi anlaşılması hayati önem taşımaktadır. Bu argümanlar, örneğin İskoçya'nın yetki devri tartışmaları ve mevcut anlaşmada İskoçya'ya yapılan vergi transferleriyle ilgili tartışmalar için de geçerlidir. Ayrıca Avrupa Birliği'nin yönetimine ilişkin tartışmalarla da son derece ilgilidir. Bu kitap, devletin içinde yürüyen süreçlerin doğasına ilişkin daha kapsamlı bir anlayışı teşvik edeceği ve bunun da, her baktığı yerde piyasa başarısızlığı gören ve devletin bunu düzeltme yeteneği konusunda herhangi bir orantı duygusundan yoksun iktidarlara sahip olma olasılığımızı azaltacağı umulmaktadır.

Eamonn Butler'ın Kamu Tercih üzerine yazdığı bu giriş kitabı, giderek karmaşıklaşan mezkur konunun daha geniş bir kitleye anlatılması için mükemmel bir katkıdır ve IEA bunu yayınlamaktan mutluluk duymaktadır.

Philip Boot

IEA Editörü ve Program Yöneticisi

Sigorta ve Risk Yönetimi Profesörü, Cass İşletme Okulu

Ocak 2012

ÖZET

- Kamu Tercih, ekonomi biliminin yöntemlerini siyaset ve kamu teorisi ve pratiğine uygular. Bu yaklaşım bize demokratik karar alma sürecinin doğası hakkında önemli bilgiler vermektedir.
- Kişisel çıkar, insanların özel ticari tercihlerini motive ettiği gibi, toplumsal kararlarını da etkiler. İnsanlar seçmenler, lobi grupları, politikacılar ve yetkililer olarak da ekonomik kararlar verirler ve kişisel olarak arzu ettikleri sonucu en az çabayla en üst düzeye çıkarmayı amaçlarlar. Sonuç olarak, kar ve zarar, fiyat ve verimlilik gibi iyi geliştirilmiş ekonomi araçları siyaseti analiz etmek için de kullanılabilir.
- Bazı konularda toplu (kolektif) karar alma gereklidir. Ancak, piyasanın bu tür alanlarda yeterli düzeyde hizmet verememesi, devletin işleri daha iyi yapabileceği anlamına gelmez. 'Devlet başarısızlığı' da vardır. Siyasi karar alma süreci "kamu yararı"nın tarafsız bir şekilde

takip edildiği bir süreç olmayıp, farklı kişisel ve grup çıkarları arasında bir mücadele içerebilir.

- Filhakika, tek bir 'kamu yararı' yoktur. Değer çoğulculuğu olan bir dünyada yaşamaktayız: farklı insanlar farklı değerlere ve farklı çıkarlara sahiptir. Rakip çıkarlar arasında rekabet kaçınılmazdır. Bu durum, bu tür rekabet halindeki çıkarların ve taleplerin siyasi süreç tarafından nasıl çözüme kavuşturulduğunu incelemeyi mühim hale getirmektedir.
- Siyasi partilerin kendi çıkarları, güç ve mevki kazanmak için ihtiyaç duydukları oyları elde etmekte yatar. Seçmenlerin bir araya geldiği merkezdeki konum olan 'orta direk (ortanca) seçmeni' takip edebilirler. Hükümet yetkililerinin de kendi çıkarları olacaktır - bütçelerini maksimize etmek gibi.
- Çıkar grupları arasındaki bu mücadelede, çıkarları keskin bir şekilde odaklanmış küçük gruplar, tüketiciler ve vergi mükellefleri gibi daha yaygın kayguları olan çok daha büyük gruplara kıyasla karar alma sürecinde daha fazla etkiye sahiptir. Çıkar gruplarının etkisi, seçmenlerin siyasi tartışmalardan 'rasyonel olarak habersiz' olmaları, tek oylarının bir fark yaratma ihtimalinin düşük olduğunu ve herhangi bir politikanın gelecekteki etkilerinin öngörülemez olduğunu bilmeleri nedeniyle daha da artabilir.
- Siyasi süreçten elde edilebilecek devasa faydalar nedeniyle, çıkar gruplarının özel ayrıcalıklar elde etmek için lobi faaliyetlerine büyük meblağlar harcaması mantıklıdır - bu faaliyet 'rant arayışı' olarak bilinir.
- Çıkar grupları 'logrolling' yaparak - yani oy takası ve birbirlerinin tercih ettiği girişimleri destekleme konu-

sunda anlaşarak - etkilerini daha da arttırabilirler. Bu faktörler, çıkar grubu azınlıklarını yasama organları gibi temsili demokrasi sistemlerinde özellikle güçlü kılmaktadır.

- Doğrudan demokraside, referandum gibi mekanizmalar kullanıldığında, yaygın olarak benimsenen çoğunluk oyu kuralı, nüfusun sadece yüzde 51'inin diğer yüzde 49'u sömürmesine izin verir. Tıpkı "Demokrasi, iki kurt ve bir koyunun akşam yemeğinde kimin kimi yiyeceğine karar vermesidir" şeklindeki eski şakada olduğu gibi. Temsili demokrasilerde, seçmenlerin çok daha küçük bir kısmı aşırı etkiye sahip olabilir.
- Azınlıkların sömürülmesi - veya azınlıkların çoğunlukları istismar etmesi - sorunu nedeniyle birçok Kamu Tercih teorisyeni, siyasi karar alma süreçlerinin anayasal kurullarla sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır.

1

KAMU TERCİHİ NEDİR?

KAMU TERCİHİ GENELLİKLE BİR EKONOMİ OKULU olarak anılır. Aslında daha çok siyaset bilimine yönelik bir yaklaşımdır. Ekonominin nasıl işlediğini açıklamaya çalışmaz. Bunun yerine Kamu Tercih, siyaset ve yönetimin nasıl işlediğini keşfetmek için ekonomi biliminin yöntem ve araçlarını kullanır. Bazı şaşırtıcı sezgiler üreten ve siyasi sürecin gerçekten ne kadar verimli, etkili ve gerçekten meşru olduğu gibi zor sorular ortaya atan bir yaklaşımdır.

NEDEN EKONOMİYİ KULLANIR?

Siyaseti ve yönetimi analiz etmek için ekonomiyi kullanmak tuhaf görünebilir. Çoğu insan için ekonomi tamamen para, piyasa ve iş ekonomisi ve şahsi kazançla ilgilidir. Hükümetin ise finansal olmayan yollarla ve kâr amacı gütmeyen araçlarla tüm halka fayda sağlaması beklenir.

Ancak ekonomi sadece parayla ilgili değildir. Kelimenin kendisi Yunanca *oikonomia*'dan gelir ve ev yönetimi anlamına gelir. Burada amaç finansal kârdan ziyade aile mem-

nuniyetidir ve finansal olduğu kadar insani birçok farklı faktörün dengelenmesi gerekir.

Her gün benzer seçimler yaparız. Bir sonraki tepenin manzarası, oraya tırmanmak için harcadığımız çabaya değecek mi? Bir arkadaşımız için tam olarak doğru doğum günü kartını bulmak için ne kadar zaman harcamalıyız?

Söz konusu olan para değildir, ancak bunlar yine de kelimenin geniş anlamıyla ekonomik kararlardır. Amaçlarımızı ulaşmak için ne kadar zaman veya çaba harcamaya değeceğini tartmamızı ve farklı olasılıklar arasında seçim yapmamızı içerirler. Ekonomi aslında mevcut kaynakları (mesela zamanımız veya emeğimiz) daha fazla değer verdiğimiz diğer şeyleri elde etmek için nasıl harcamayı seçtiğimizle ilgilidir, sadece finansal seçimlerle ilgili değildir.

Ekonomistler bu görev için bazı basit ama çok faydalı araçlar geliştirmişlerdir. Bunlar arasında fırsat maliyeti yani bir amaca ulaşmak için feda etmeniz gereken şeye (örneğin zaman veya çaba) verdiğiniz değer, ve fayda – yani kazandığımız şeyin değeri (örneğin doğru doğum günü kartı veya güzel bir manzara) gibi kavramlar yer alır. Aynı şekilde, vazgeçtiğiniz şeye verdiğiniz değer ile kazandığınız şey arasındaki fark sizin kârınızdır - ancak güzel bir kart bulamadıysanız veya manzara sizi hayal kırıklığına uğrattıysa, bu da aynı şekilde sizin kaybınız olabilir. Ve ekonomistler insanların seçim yaparken bilinçli olarak daha az değer verdikleri şeyleri daha çok değer verdikleri şeylerle değiştirmeye çalıştıklarını söylerler: başka bir deyişle, rasyonel ve çıkarıcıdır.

EKONOMİYİ POLİTİKAYA UYGULAMAK

Kamu Tercih, bu basit ekonomik kavramları toplu seçimlerin nasıl yapıldığına dair çalışmalara uygulamakla ilgilidir -

anayasaların, seçim mekanizmalarının, siyasi partilerin, çıkar gruplarının, lobiciliğin, bürokrasinin, parlamentoların, komisyonların ve Yönetim sistemimizin diğer kısımlarının tasarımı ve işleyişi gibi şeylere uygulamak. Yeni bir yol inşa etmek için emlak vergilerinin artırılıp artırılmayacağı gibi kolektif, siyasi kararlar da diğerleri kadar ekonomiktir: bunlar da maliyetler ve faydalar arasında, sadece finansal maliyetler ve faydalar arasında değil, daha geniş anlamda feda edilecekler ve kazanılacaklar arasında bir seçim içerir.

Ancak işin bir de cilvesi vardır. Bir kişi ekonomik bir seçim yaptığında, hem maliyetleri (örneğin zaman veya çaba) hem de faydaları (örneğin manzara veya doğru kart) kişisel olarak deneyimler.* Öte yandan, kamusal seçimlerde, fayda sağlayan kişiler (örneğin yolun kullanıcıları) her zaman maliyete katlanan kişiler (örneğin ev sahipleri) değildir. Ayrıca, piyasada bir işlemin her iki tarafı da bunu kabul etmek zorundadır- eğer alıcı ya da satıcı memnun değilse, anlaşmadan vazgeçebilirler. Buna karşın siyasette azınlık çekip gidemez: çoğunluğun kararını kabul etmek ve bu ortak tercihin gerektirdiği her türlü fedakarlığa katlanmak zorunda kalırlar.

Ne yazık ki bu durum, kendi çıkarını öncüleyen çoğunluğun, diğer insanlara mali ya da diğer yükler getiren kamu yararlarını oylayarak azınlığı sömürmesini mükemmel bir şekilde mümkün kılmaktadır. Örneğin yol kullanıcıları yeni bir otoyol isteyebilir ve bu otoyol, onu hiç kullanma-

* Elbette bu tür ekonomik faaliyetlerin 'dışsal' ya da 'sosyal' maliyet ve faydaları da vardır. Ancak bunlar çoğunlukla toplam maliyet ve faydaların küçük bir kısmı olma eğilimindedir. Büyük oldukları durumlarda, hükümet genellikle müdahale etmeye çalışır. Ancak, hemen anlaşılacağı üzere, Kamu Tercih iktisadının önemli bir teması, bu tür hükümet eylemlerinin de dışsal maliyet ve faydalarının olduğudur.

yacak ya da ondan hiç faydalanmayacak diğer insanların bahçelerinden geçecek ya da vergilerini artıracaktır. Bu tür hükümet kararlarının nasıl alındığını incelemeyi bu kadar önemli kılan şey, hükümetin azınlıkları çoğunluğun kararına uymaya zorlamak için cebir kullanabileceği gerçeğidir. Bu durum, çoğunluklara sorumlu bir şekilde kullanabilecekleri, ancak kendilerine fayda sağlamak ve maliyetleri başkalarına yansıtmak için de kullanabilecekleri bir güç vermektedir.

Hükümet kararlarının nasıl alındığını araştırmak için ekonomi teorisini kullanarak, Kamu Tercih i teorisi, bu süreci anlamamıza, belirli grupların kendi çıkarları ve zorlanan azınlıkların potansiyel istismarı gibi sorunları tespit etmemize ve bu eksikliklerin sınırlandırılması için yollar önermemize yarayabilir. Amerikalı iktisatçı James M. Buchanan, seçim sistemlerindeki istismarın doğasını, politikacıların ve bürokratların kişisel çıkarlarını, çıkar gruplarının gücünü ve bunların kamusal karar alma süreçleri üzerindeki zararlı etkilerinin sınırlandırılmasında anayasal kısıtlamaların oynayabileceği potansiyel rolü açıklayan çalışmaları nedeniyle 1986 Nobel Ekonomi Bilimleri Ödülü'ne layık görülmüştür.

ANA AKIM DÜŞÜNCEYE KARŞI KAMU TERCİHİNİN İTİRAZI

İkinci Dünya Savaşı sonrası 'refah' ekonomistleri, yeni yollar veya havaalanları gibi politika önerilerinin maliyet ve faydalarını ölçmek ve 'sosyal refahın' - bir bütün olarak toplumun refahının - doğru seçimlerle nasıl artırılacağını ve maksimize edilebileceğini belirlemek için çok çalıştılar. Bu çalışmanın kamusal karar alma sürecini bilgilendireceğine ve geliştireceğine inanıyorlardı.

Ancak bu yaklaşımın temel ve dile getirilmeyen varsa-

yımı, bu tür politika kararlarının kamu yararını gözeten aydınlanmış ve tarafsız yetkililer tarafından mantıklı ve rasyonel bir şekilde verileceğiydi. Bu da onları, kişisel çıkar ve özel kâr tarafından yönlendirilen piyasa tercihlerinden epey daha üstün kılacaktı.

Kamu Tercihi bu varsayımı yıkmıştır. Kaçınılmaz olarak ortak eylem gerektiren bir takım işler için kolektif kararlara ihtiyaç olduğunu kabul etmiş, ancak bu kararları alma sürecinin refah ekonomistlerinin varsayılan idealinin çok gerisinde kaldığını göstermiştir. Kamu Tercihi akademisyenlerinin de işaret ettiği gibi, kamusal kararları alan insanlar da aslında herkes kadar çıkarıcıdır. Sonuçta onlar da aynı insanlardır; bireyler hükümette bir işe girdiklerinde aniden melek haline gelmezler. Kamu Tercihi, hükümet politikasını etkilemeyi amaçlayan bütün eylemlerin çıkarlar için yapıldığını savunmaz. Sadece insanların mal ve hizmet piyasasında hükümet kararlarını etkilerken davrandıklarından farklı davrandıklarını varsaymamalıyız. Kişisel çıkarların insanları motive edebileceğini varsaymak ihtiyatlı bir yaklaşımdır.

Elbette kendi çıkarını düşünmeleri insanların bencil oldukları anlamına gelmez. Başka insanları oldukça önemseyebilirler ve sadece kendilerine fayda sağlamak yerine arkadaşlarına, ailelerine ve toplumlarına yardım etmek isteyebilirler. Ancak burada önemli olan nokta, elde etmek istedikleri şey her ne olursa olsun - kişisel zenginlikten toplumsal uyuma kadar - bunu artıracak şekillerde bilinçli ve etkili bir şekilde hareket etmeye çalışacaklarını varsaymak mantıklıdır. Ekonomistlerin dediği gibi, onlar “rasyonel maksimizasyonculardır”.

Buchanan ve Gordon Tullock ikilisinin, insanlara ilişkin bu ‘ekonomik’ görüşü sistematik bir şekilde devlet kurum-

larına uygulayarak yasa koyucuların, yetkililerin ve seçmenlerin tıpkı piyasada olduğu gibi siyasi süreci de kendi özel çıkarlarını ilerletmek için kullandıklarını öne sürmeleri ana akım düşünürleri şok etti. Daha da şok edici olan ise siyasi kararların ‘kamu yararı’ gözetilerek verimli ve tarafsız bir şekilde alınmak bir yana, kusurlu olduğu varsayılan piyasa sürecine kıyasla daha az verimli, daha az rasyonel ve çıkar çevrelerinin manipülasyonuna daha açık olabileceği sonucuna varmalarıydı.

ŞAHSİ ÇIKARLAR MI KAMU YARARI MI?

Şu durumda Kamu Tercihi, bireylerin motivasyonlarının kolektif karar alma süreçlerinin sonucunu nasıl etkilediğine bakar. Siyasetin, bir şekilde neyin gerçekten ‘kamu yararına’ olduğunu keşfettiğimiz bir süreç olduğu fikrini reddeder.

Öncelikle, ‘kamu yararı’ ne olabilir ki? Eğer büyük bir grup insan yeni bir yol isterken, bir başka grup buna şiddetle karşı çıkıyor ve bunun yerine vergilerin düşürülmesini istiyorsa, üçüncüsü paranın savunmaya, dördüncüsü hastanelere harcanması gerektiğini düşünüyor ve beşincisi de paranın refah ve eğitim arasında paylaşılmasını istiyorsa, bu çatışan görüşleri ‘kamu yararını’ temsil eden mantıklı bir politikaya dönüştürmek besbelli ki imkansızdır. Değer çoğulculuğu olan bir dünyada yaşıyoruz ve hükümet tarafından alınan ekonomik kararlar söz konusu olduğunda, insanlar farklı mal ve hizmetlere farklı değerler biçmektedir. Kaçınılmaz olarak, farklı insanların farklı çıkarları çatışacak ve “kamu yararı”nı neyin oluşturduğu konusunda anlaşmaya varmak mümkün olmayacaktır.

Bu sözünü ettiğimiz ‘bir koyun ve iki kurt’ sorunudur. Eski bir şakada olduğu gibi, demokrasi bir koyun ve iki kurdun